

چالش‌های پیش روی فهرست نویسی تعاونی در محیط اینترنت

"مطالعه موردی در کتابخانه‌های وابسته به سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی"

دکتر فهیمه باب الحوائجی^۱

نیر خالدی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۱۰/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۶/۲۷

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی کتابخانه‌های مراکز و موسسات آموزشی تحت پوشش سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی در محیط اینترنت انجام پذیرفته است. روش شناسی: روش انجام پژوهش پیمایش توصیفی است. برای گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. نتایج با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (فراوانی و درصد) در قالب جدول و نمودار ارائه شد. جامعه آماری پژوهش را تعداد ۵۵ کتابخانه وابسته به سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی که به طور میانگین ۴ سال از نرم‌افزار تحت وب سیمرغ استفاده می‌کنند تشکیل می‌دهد. یافته‌ها: نتایج حاصل نشان می‌دهد سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی طی دو مرحله فهرستنویسی و رده بندی (۱۰۰ درصد) و نمایه سازی (۲۱/۶ درصد) انجام می‌شود. کتابخانه‌های مورد پژوهش با مشکلاتی از جمله نیروی انسانی با (رتبه ۴/۲۶)، امکانات مالی با (رتبه ۴/۵۴)، امکانات فنی با (رتبه ۴۵/۵۰) مواجه هستند. سازماندهی تعاونی اطلاعات منجر به صرفه جویی در وقت (۴۳/۲ درصد)، هزینه و سرعت به طور یکسان (۵۴/۱ درصد) و نیز یکپارچگی در بکارگیری نرم‌افزار کتابخانه‌های مورد مطالعه (۱۰۰ درصد) شده است. کلیدواژه‌ها: فهرستنویسی تعاونی اطلاعات کشاورزی/ چالش‌های سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی/ فهرستگان پیوسته کشاورزی

مقدمه

با توجه به اهمیت اطلاعات علمی و نیاز پژوهشگران به دسترسی سریع و آسان به آنها در عصر انفجار اطلاعات، راههای انتقال اطلاعات نیز متحول گشته و ابزارهای گوناگونی برای این امر به وجود آمده است؛ نیاز به تخصصی کردن اطلاعات از یکسو و کثرت منابع اطلاعاتی از سوی دیگر، محققان را با مشکلات زیادی در رابطه با شناسایی منابع رشته خود و نحوه دسترسی به آنها مواجه ساخته است. از اینرو اطلاع‌رسانی به عنوان یکی از پدیده‌های فناورانه با بهره‌گیری از فنونی مانند تهیه و تدوین کتابنامه‌ها، کتابشناسی‌ها و فهرست‌ها می‌تواند تا حدود زیادی در رفع این مشکلات مؤثر باشد. این منابع به صورت الکترونیکی نیز در قالب‌های مختلف از جمله لوح‌های فشرده و شبکه جهانی اینترنت در اختیار محققین و علاقه‌مندان قرار می‌گیرند.

۱. دانشیار گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران f.babalhavaeji@gmail.com
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران nakhaledi@yahoo.com

فناوری‌های نوین در زمینه پردازش اطلاعات توسط رایانه، فرآیند گردش کار در سازمان‌ها را دگرگون کرده است چنانکه رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز ناگزیر به بازاندیشی در آموزه‌های خود شده است. با رواج مفهوم خودکارسازی لزوم استفاده مناسب از فناوری‌های اطلاعاتی و هماهنگی با تغییرات و تحولات جامعه بیش از پیش ضرورت می‌یابد و این همگامی به مدد کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی عملی خواهد شد. (مرادی، ۱۳۸۶)

تنوع منابع اطلاعاتی، افزایش سریع تعداد منابع اطلاعاتی و پراکندگی جغرافیایی آنها در کشور پهناور ایران از مشکلات عمده‌ای است که گریبانگیر محققان در موضوعات خاص خودشان است و موجب می‌شود دسترسی به منابع و اطلاعات توسط آنها به دشواری صورت گیرد. از اینرو هر سازمانی در ایران به فراخور نیاز کارشناسان خود اقدام به تدوین و تهیه ابزار اطلاع‌رسانی مناسب برای آنان نموده است. یکی از مهم‌ترین این ابزارها فهرستگان‌ها هستند. وجود فهرستگان در علوم مختلف و با دامنه جغرافیایی گوناگون به پژوهشگران یاری می‌رساند و راهگشای دسترسی کاربران این علوم به فهرست کلیه اطلاعات می‌باشد. (دادودزاده و شه میرزادی، ۱۳۸۶)

کتابخانه‌های مراکز و موسسات تحقیقاتی وابسته به سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی از نرم‌افزار تحت وب سیمرغ که یکی از نرم‌افزارهای مطرح کشور است به منظور انجام سازماندهی تعاونی بر روی شبکه ارتباطی از راه دور و ایجاد فهرستگان جهاد کشاورزی استفاده می‌کنند بنابراین بررسی چالش‌های پیش روی کاربرد این نرم‌افزار در کتابخانه‌های مورد نظر حائز اهمیت می‌باشد.

بیان مساله

سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی در سال ۱۳۸۲ با خرید نرم‌افزار کتابخانه‌ای "سیمرغ" و سازماندهی مجدد کتابخانه مرکزی کشاورزی، سازماندهی اطلاعات در محیط اینترنت را شروع کرد. پژوهش حاضر بر آن است تا چگونگی و تاثیر به کارگیری نرم‌افزار سازماندهی اطلاعات تحت وب سیمرغ را در سازماندهی تعاونی اطلاعات کتابخانه‌های تحت پوششی که به طور میانگین ۴ سال در جهت ایجاد فهرستگان جهاد کشاورزی به این نرم‌افزار مجهز می‌باشند را مورد مطالعه قرار دهد. بدین منظور موارد ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرند:

- نوع نرم‌افزار مورد استفاده جامعه مورد نظر در گذشته و حال و میزان ورود اطلاعات مشخص شود و ضمن آن چگونگی استفاده و سطوح دسترسی کتابداران در سازماندهی تعاونی اطلاعات و فهرستگان جهاد کشاورزی بررسی شود.
- بکارگیری قابلیت‌های نرم‌افزار مربوطه شامل امکانات و ابزارهای ورود اطلاعات و تصحیح و ذخیره اطلاعات، کپی اطلاعات رکوردها، تسهیلات آموزش کاربران، جستجو، و ... مورد مطالعه قرار گیرد.
- قدرت کنترل - امکانات شبکه‌ای و مدیریتی، نیروی انسانی، امکانات وب، اطلاع از زیرساخت‌های فنی کتابخانه‌ها و مشکلات و موانع موجود ارزیابی می‌شود.

سوالات پژوهش

- وضعیت موجود سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی و استفاده از فهرستگان حاصل از آن توسط کتابداران چگونه است؟
- وضعیت موجود امکانات و تجهیزات فنی سازماندهی تعاونی اطلاعات چگونه است؟
- دیدگاه‌ها و مشکلات کتابداران در استفاده از فهرستگان جهاد کشاورزی چیست؟
- موانع موجود جهت سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی چیست؟

روش پژوهش

در پژوهش حاضر از روش پیمایشی توصیفی استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش تعداد ۵۵ کتابخانه موسسات و مراکز تحقیقاتی وابسته به سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی می‌باشد که در کل استان‌ها به طور میانگین به مدت حداقل ۴ سال از فهرستگان جهاد کشاورزی تحت وب سیمرغ استفاده کرده اند.

ابزار پژوهش

ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است که روایی آن صوری می باشد. و پایایی آن با آزمون مجدد ۸۰٪ محاسبه گردید. نتایج با استفاده از آمار توصیفی تجزیه و تحلیل می شود. تجزیه و تحلیل داده های پژوهش با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفته است.

پیشینه پژوهش

شاهسون (۱۳۶۹) در پایان نامه خود به "بررسی عملکرد طرح فهرستگان ایران در سازمان پژوهش های علمی و صنعتی ایران" پرداخته است. هدف این تحقیق این است که مشخص کند تا چه حد این طرح به هدف و برنامه تعیین شده رسیده است. نتایج حاصل نشان می دهد که اجرای طرح فهرستگان با مشکلاتی از جمله عدم همکاری برخی کتابخانه ها با طرح، عدم وجود شلف لیست و فهرستبرگه کتاب ها در کتابخانه ها، کتاب های فهرستنویسی نشده در کتابخانه ها، عدم وجود دستگاه تکثیر و فتوکپی در اکثر کتابخانه های کشور، نداشتن هدف و برنامه مشخص و منطبق با واقعیت علمی طرح در جهت گردآوری برگه های شلف لیست، نرسیدن به هدف نهایی یا طرح در زمینه ۶ میلیون جلد کتاب موجود در کتابخانه ها روبرو بوده است. در قسمت کنترل اطلاعات کتابشناختی مشخص شد که با فراهم آوری رده های T و Q و ۵۰۰ و ۶۰۰ نمی توان همه کتاب های علمی و فنی را به طور جامع گردآوری کرد. ضمن اینکه اکثر اطلاعات کتابشناختی کتاب ها کامل نیست.

شریف آبادی (۱۳۶۹) در پایان نامه خود تحت عنوان "گزارشی از تجربه و تنظیم و سازماندهی اسناد شخصی در موسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی بنیاد مستضعفان و جانبازان" بیان می دارد که سازماندهی اسناد موسسه شامل ۳ مرحله تقسیم بندی موضوعی، چکیده نویسی و نمایه سازی می شود. وی در پایان به جذب نیروی متخصص توسط این مجموعه، آموزش افراد، همکاری با سایر مراکز و سازمان ها برای استفاده از تجربیات یکدیگر در امر سازماندهی اطلاعات، فراهم ساختن امکانات بیشتر برای استفاده از مجموعه و تاسیس مرکز خدمات حفظ و نگهداری اسناد توصیه می کند.

هدایی (۱۳۷۶) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان "طرح سازمان متمرکز تامین مواد کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی" با بررسی کتابخانه های ۳۴ مورد نمونه گیری شده از ۲۳ واحد دانشگاهی ایران (۱۳۷۴) به این نتیجه رسیده است که کتابخانه های این دانشگاه از لحاظ مجموعه و نیروی انسانی ضعیفند و یکی از راههای رفع این دو ضعف بنیادی را همانا ایجاد نظامی متمرکز برای تامین مواد و خدمات کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی ارائه کرده است. بررسی های این تحقیق حاکی از آن است که استقرار سازمانی متمرکز برای تهیه مواد کتابخانه ای و سازماندهی مواد لازم است. این نظام که طرح آن هسته تحقیق حاضر را تشکیل می دهد و در طراحی آن از روش طراحی سیستم استفاده شده است با سه عهده گیری ۴ وظیفه در ارتباط با کتابخانه های واحدهای سنجش نیازهای مواد، تامین و سازماندهی آنها به صورت فهرستنویسی کتاب و نمایه سازی مقالات و ایجاد فهرستگان تامین و تربیت نیروی انسانی و ایجاد شبکه اطلاع رسانی و ارتباطات کتابخانه های دانشگاه برای بهبود توسعه کتابخانه های این دانشگاه گام برخواهد داشت.

متقی (۱۳۸۲) در پایان نامه کارشناسی ارشد "بررسی وضعیت سازماندهی اطلاعات در مراکز تحقیقات فنی مهندسی تهران بزرگ" بیان می دارد که در پژوهش حاضر ۷۳/۸٪ از مراکز به سازماندهی اطلاعات منابع اطلاعاتی خود می پردازند و این سازماندهی شامل نمایه سازی، چکیده نویسی و روش های دیگری غیر از نمایه سازی و چکیده نویسی است. در زمینه زبان نمایه سازی در پژوهش حاضر ۴ مرکز به زبان کنترل شده و ۶ مرکز به هر دو زبان کنترل شده و کنترل نشده منابع اطلاعاتی خود را نمایه سازی می کنند همچنین ۶ مرکز به شیوه دستی و ۳ مرکز به شیوه ماشینی منابع اطلاعاتی خود را نمایه سازی می کنند.

صولتی ماسوله (۱۳۸۵) در پایان نامه کارشناسی ارشد "وضعیت استفاده از فناوری اطلاعات در سازماندهی مواد کتابخانه های مرکزی دانشگاه های علوم پزشکی ایران" بیان می کند که این مطالعه با هدف استفاده از فناوری های اطلاعاتی در سازماندهی مواد کتابخانه های مرکزی دانشگاه های علوم پزشکی ایران به شناسایی زیر ساخت های این فناوری ها در بخش های فهرستنویسی کتابخانه های مزبور، سطح استفاده از آنها در فهرستنویسی انواع منابع کتابخانه ای، مشکلات و موانع فهرست نویسان در استفاده از آنها و نگرش فهرست نویسان نسبت به تاثیر آنها می پردازد.

این مطالعه به روش پیمایشی توصیفی و با استفاده از پرسشنامه انجام شده است. جامعه پژوهش مورد بررسی مسئولان فهرستنویسی ۴۴ کتابخانه مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی در ایران می‌باشند. یافته‌های پژوهش نشان داد اگرچه بخش‌های فهرستنویسی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از فناوری‌های اطلاعاتی استفاده کرده و در حال حرکت به سوی مکانیزه کردن کتابخانه‌ها هستند اما دارای زیرساخت‌های مناسبی در زمینه‌های نیروی انسانی، سخت افزار و نرم افزار نمی‌باشند. تمرکز بیشتر بر فهرستنویسی کتاب و وابستگی به دیدگاه‌های سنتی حتی در اپک‌های مبتنی بر وب این کتابخانه‌ها می‌تواند به دلیل عدم وجود برنامه ریزی در استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی، مشکلات آنها در فهرستنویسی این منابع و شاید نشان از نگرش حاکم نسبت به کارکردهای فهرست در این کتابخانه‌ها باشد.

حاجی عزیز (۱۳۸۶-۱۳۸۷) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود به بررسی "امکان‌سنجی ایجاد فهرستگان الکترونیکی در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران" می‌پردازد و در صدد پاسخگویی درباره میزان امکانات مالی، فنی، و انسانی موجود در این کتابخانه‌ها است. روش پژوهش مورد استفاده، روش پیمایشی است. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه و جامعه مورد پژوهش، تعداد ۱۳ نفر از مدیران و ۱۲۴ نفر از کتابداران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران است. تحلیل داده‌ها با روش آماری توصیفی و با استفاده از نرم‌افزار آماری spss انجام شد. یافته‌ها نشان داد که در مجموع ۹۳ نفر از کتابداران و مدیران (۶۸/۳۸ درصد) بیشترین مزیت فهرستگان الکترونیکی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران را تسریع و جامعیت در پاسخ‌گویی به نیاز کاربران می‌دانند. ۷۳ نفر از کتابداران (۵۸/۹ درصد)، معتقدند این فهرستگان باید بیشترین الویت را برای پایان‌نامه‌ها و مجلات و نشریات لاتین قائل باشد. امکانات فنی موجود در کتابخانه‌های تحت این پژوهش، بنا به نظر کارشناسان در وضعیت تقریباً مطلوبی به سر می‌برد. امکانات مالی در حد «متوسط» و (۸۳/۳ درصد) از کتابخانه‌ها از کمیت مناسبی از نیروی انسانی متخصص بهره‌مند هستند. نگرش درصد بسیاری از مدیران و کتابداران در رابطه با عوامل مؤثر فهرستگان‌ها در سطح مطلوبی قرار دارد. بیش از نیمی از کتابداران و مدیران (۵۸/۰۸ درصد)، عدم سیاستگذاری‌های مناسب را اصلی‌ترین مانع در مسیر تحقق فهرستگان الکترونیکی می‌دانند.

اسکروچی، قاضی میرسعید، صولتی ماسوله (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی استفاده از فناوری اطلاعات در سازماندهی مواد کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه و دانشکده‌های علوم پزشکی ایران" به روش پیمایشی با هدف تعیین وضعیت استفاد از فناوری‌های اطلاعاتی در بخش‌های سازماندهی مواد کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه و دانشکده‌های علوم پزشکی ایران ارائه داده اند. جامعه مورد بررسی مسئولان بخش‌های سازماندهی مواد کتابخانه‌های مرکزی ۴۴ دانشگاه و دانشکده علوم پزشکی کشور بود. از پرسشنامه پس از تایید پایایی و روایی آن برای گردآوری داده‌ها استفاده گردید.

نتیجه اینکه فقدان برنامه‌ای خاص در استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی، توسعه و فرآیند سازماندهی انواع منابع، وضعیت نامتعادل نیروی انسانی و تجهیزات سخت افزاری و نرم‌افزاری، همچنین نداشتن ارتباط مستقیم و یا کندی و قطع مستمر ارتباط با اینترنت و عدم شناخت ابزارهای الکترونیکی فهرستنویسی، کتابخانه‌های مورد نظر را در استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی برای سازماندهی مواد با مشکل مواجه کرده است.

موشواشیو (۱۹۸۸) در مقاله‌ای با عنوان "توصیف و تجزیه و تحلیل محتوایی مدارک: سیر تکاملی در لسوتو"^۱ که در چهل و چهارمین کنگره فید^۲ در هلستینکی فنلاند ارائه داد به ذکر روند رشد و پویایی حرفه اطلاع‌رسانی از نقطه نظر سازماندهی و تجزیه و تحلیل مدارک در لسوتو در طول سه دهه ۱۹۷۰، ۱۹۶۰ و ۱۹۸۰ پرداخت.

وی بیان می‌دارد که در دهه اول (۱۹۶۰-۱۹۷۰) مسئله سازماندهی مدارک که صرفاً در مخازن بایگانی می‌شد، مطرح گردید. ضعف‌ها و نارسایی‌های این دهه احتمالاً به خاطر نبودن کتابدار مخصوص در این کتابخانه‌ها بود. در دهه دوم (۱۹۷۰-۱۹۸۰) مسائل مختلف کتابخانه‌ها از قبیل ایجاد یکدستی و وضع استانداردهایی در زمینه کنترل کتابشناختی و سازماندهی مدارک مطرح می‌گردد. دهه سوم (۱۹۸۰-۱۹۹۰) نظام اطلاع‌رسانی و سندداری برای کشورهای آفریقایی به نام پادیس^۳ توسط کمیسیون اقتصادی کشورهای آفریقایی

1. Lesoto
2. F.I.D.= Fedration Internationale de Documentation
3. PADIS

سازمان ملل بوجود آمد که از میان خدمات آن اصول چکیده نویسی و نمایه سازی مدارک و تولید (تهیه) نمایه های تخصصی را می توان نام برد.

نویسنده در بخش دیگری از این مقاله بیان می کند که با وجود تلاش های انجام گرفته هنوز هم مدارک بسیاری در موسسه های مختلف دانشگاهی و علمی لسوتو وجود دارد که سازماندهی نشده است. مشکل عمده به عقیده وی عدم انتخاب اصطلاحات مناسب در فرآیند توصیف و تجزیه و تحلیل مدرک است که وی تهیه اصطلاحنامه های ملی و منطقه ای را راهگشا می داند.

دگراستند (۲۰۰۲) در مقاله ای با عنوان "فهرس تنویسی و سازماندهی روند کار در کتابخانه ها - روش های نو" بیان نموده است: کتابخانه های ملی سوئد رکوردهای کتابشناسی را در اسرع وقت در فهرستگان ملی (LIBRIS) در دسترس قرار می دهد چراکه با تعداد کمی از ناشران برای تحویل کتابهای الکترونیکی به این کتابخانه قراردادی منعقد کرده است. به منظور کنترل جریان این فایل های تمام متن کامل و ابر داده (Metadata) می توان راه حل های فنی و تسهیلات جدید و جالب در کتابخانه نام برد.

بیل^۱ (۲۰۰۶) "برخی استثنائات درباره اف.ار.بی.ار.^۲" هدف این مقاله ترویج بحث مربوط به نیازهای عملی برای رکوردهای کتابشناختی اف.ار.بی.ار. است.

اف.ار.بی.ار. یک مدل نظری و اثبات نشده برای سازماندهی داده ها در فهرست پیوسته کتابخانه می باشد.

اگرچه امکان موفقیت مدل، اثبات نشده باقی می ماند اما به میزان زیادی بدون سوال در جامعه کتابخانه ای پذیرفته می شود. این مدل ضعف های زیادی مانند اصطلاحات مبهم دارد و اجرای آن هزینه زیادی را دربر می گیرد در حالیکه ارزش افزوده آن واضح نیست.

گتنبای^۳ (۲۰۰۷) "ادغام کردن فهرستگان های مجازی و فیزیکی" این مقاله نقص های موجود در موتورهای جستجو و اهمیت فراداده را قبل از آزمون سه مدل بازیابی فراداده: فهرستگان غیرمتمرکز، داده های غیرمتمرکز با یک نمایه متمرکز و متمرکز بیان می کند. در توضیح مزایا و معایب مدل غیرمتمرکز پروتکل Z^{۳۹.۵۰} به عنوان یک مثال استفاده می شود. پروتکل OAI مثالی از مدل دوم است. فهرستگان های مجازی با یک نوع واقعی مقایسه می شوند. مدل کاملاً اروپایی به عنوان راهی برای ترکیب بهترین مدل از سه نوع مدل بای یو کت^۴ به عنوان پایه آن بحث می شود.

نتایج یافته ها

در پاسخ به سوال اول یافته های پژوهش نشان می دهد که (۷۵/۷ درصد) کتابخانه ها با بیشترین فراوانی موجود اطلاعات کتابشناختی کتابهایی را که در فهرستگان موجود نمی باشد به دو روش ایزوی کتابخانه کنگره و ایزوی کتابخانه ملی دریافت می کنند و چنانچه ملاحظه می شود هیچ کتابی بدون اقدام باقی نمی ماند. در خصوص پایان نامه ها نیز (۴۰ درصد) کتابخانه ها اطلاعات کامل کتابشناختی را به نرم افزار وارد می کنند. در خصوص سایر منابع اطلاعاتی پاسخها سیر نزولی داشته است که از علل آن می توان به اولویت گذاری طرح سازماندهی تعاونی کشاورزی بر اساس نوع منبع اطلاعاتی یعنی ابتدا کتاب و سپس گزارشات طرح های تحقیقاتی و سپس سایر منابع اطلاعاتی اشاره نمود.

جدول ۱. توزیع فراوانی علت عدم انجام فهرستنویسی بنیادی در کتابخانه های مورد نظر

خیر		بله		گزینه ها
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۶۴/۹	۲۴	۳۵/۱	۱۳	عدم مهارت
۶۲/۲	۲۳	۳۷/۸	۱۴	نداشتن ابزار کار
۵۹/۵	۲۲	۴۰/۵	۱۵	کمبود نیروی انسانی
۷۳	۲۷	۲۷	۱۰	کمبود وقت

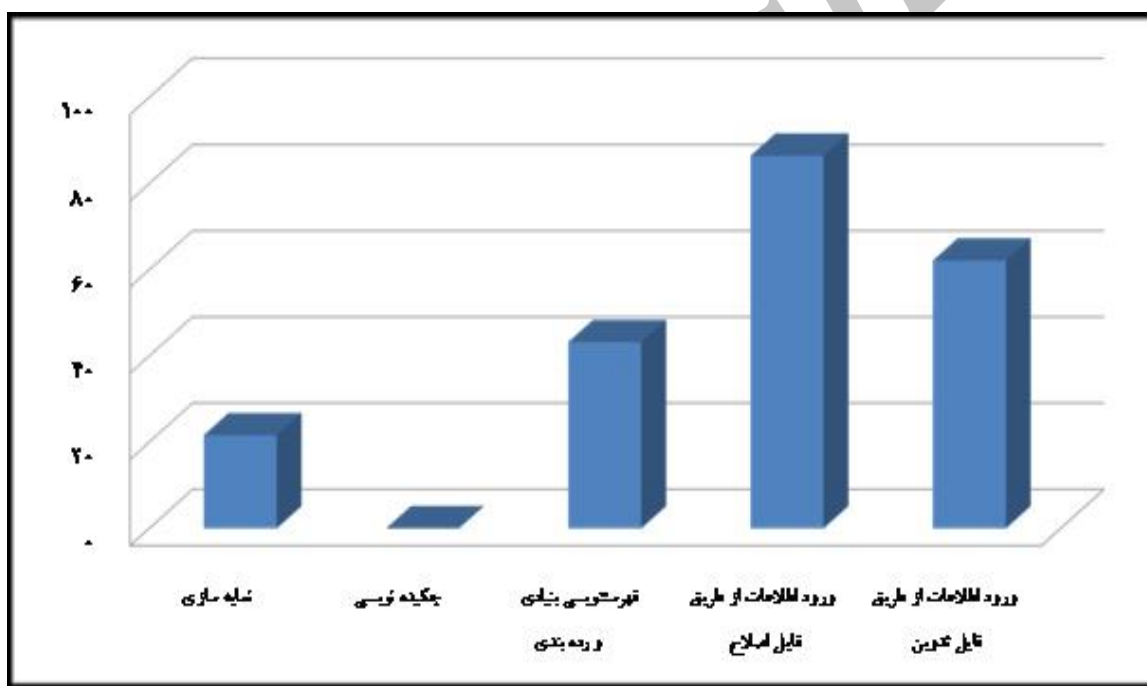
1. Beal
2. FRBR
3. Gatenby
4. EUCAT

چنانچه در (جدول ۱) نشان داده شده است (۴۰/۵ درصد) به دلیل کمبود نیروی انسانی؛ (۳۷/۸ درصد) به دلیل نداشتن ابزار کار؛ (۳۵/۱ درصد) به دلیل عدم مهارت و (۲۷ درصد) به علت کمبود وقت نسبت به انجام فهرستنویسی بنیادی اقدام نمی‌کنند.

جدول ۲. توزیع فراوانی آشنایی با نمایه سازی ماشینی در کتابخانه‌های مورد پژوهش

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
بلی	۱۹	۵۱/۴
خیر	۱۸	۴۸/۶
بدون پاسخ	۰	۰
جمع کل	۳۷	۱۰۰

(۵۱/۴ درصد) کتابخانه‌ها آشنایی خود را با نمایه سازی ماشینی اعلام نموده‌اند. در این خصوص (۴۸/۶ درصد) کتابخانه‌ها عدم آشنایی با روش مذکور را ابراز داشته‌اند. در هیچیک از ۳۷ کتابخانه مورد نظر (۱۰۰٪) نسبت به انجام چکیده نویسی اقدامی صورت نگرفته است.

نمودار ۱. توزیع فراوانی روش مشارکت در سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی

جدول ۳. توزیع فراوانی وضعیت نیروی انسانی جهت ورود اطلاعات به فهرستگان تحت وب سیمرغ

وضعیت نیروی انسانی	صرفا کتابداران		همکاران غیر کتابدار		دانشجویان کتابداری		کارآموزان سایر رشته‌ها	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
دیپلم	۰	۰	۲/۷	۱	۰	۰	۵/۴	۲
کاردانی	۱۳/۵	۵	۸/۱	۳	۲/۷	۱	۸/۱	۳
کارشناسی	۵۶/۷	۲۱	۱۸/۹	۷	۱۶/۲	۶	۱۳/۵	۵
کارشناسی ارشد	۱۳/۵	۵	۲/۷	۱	۰	۰	۰	۰

(جدول ۳) نشان می‌دهد که نیروی انسانی مقطع کارشناسی صرفا کتابدار (۵۶/۷ درصد) بیشترین میزان ورود اطلاعات به فهرستگان مورد نظر را انجام می‌دهند.

جدول ۴. توزیع فراوانی وضعیت دستمزد به دلیل مشارکت

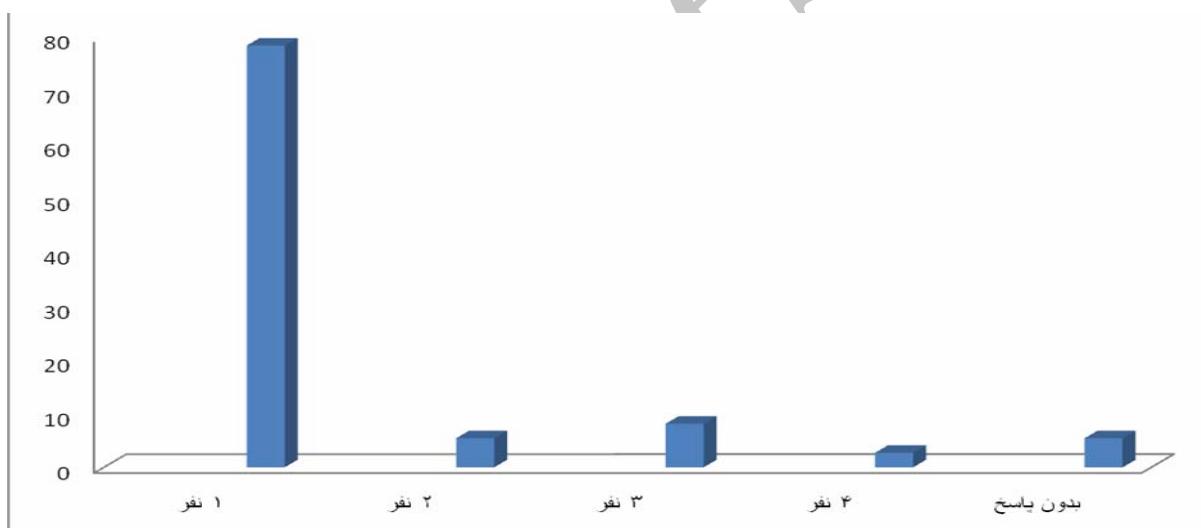
گزینه‌ها	فراوانی	درصد
خیر	۳۷	۱۰۰

در تمامی کتابخانه‌ها این پژوهش (۱۰۰ درصد) در ازای مشارکت در طرح سازماندهی تعاونی اطلاعات دریافت دستمزد مجزایی تعلق نمی‌گیرد.

جدول ۵. توزیع فراوانی همکاری در ایجاد فهرستگان به صورت کار موظف

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
بلی	۲۶	۷۰/۳
خیر	۱۰	۲۷
بدون پاسخ	۱	۲/۷
جمع کل	۳۷	۱۰۰

در (۷۰/۳ درصد) همکاری در ایجاد فهرستگان به صورت کار موظف محسوب می‌شود. در (۷۸/۴ درصد) فقط یک نفر با بیشترین فراوانی به طور دائم در ورود اطلاعات به فهرستگان جهاد کشاورزی مشارکت دارد و در (۲/۷ درصد) با کمترین فراوانی ۴ نفر ملاحظه می‌شود.

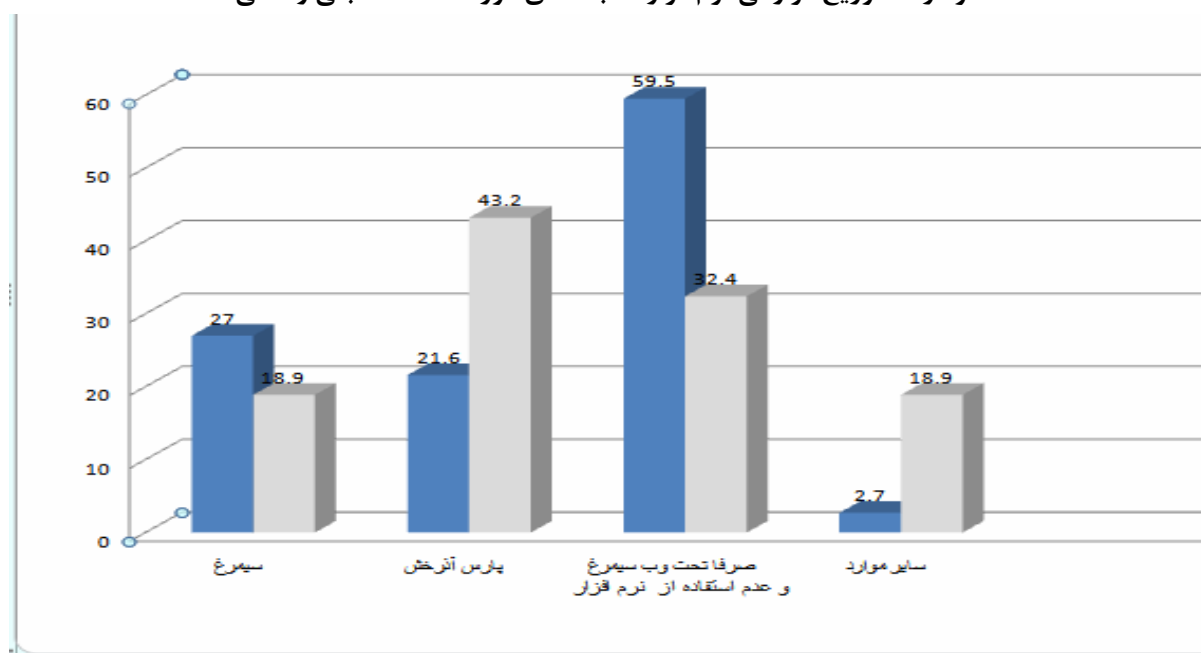
نمودار ۲. توزیع فراوانی مشارکت نیروی انسانی در ورود اطلاعات به فهرستگان جهاد کشاورزی

جدول ۶. توزیع فراوانی موافقت همکاری کتابخانه‌ها در سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی

گزینه‌ها	فراوانی	درصد
بلی	۳۲	۸۶/۵
خیر	۴	۱۰/۸
بدون پاسخ	۱	۲/۷
جمع کل	۳۷	۱۰۰

(۸۶/۵ درصد) کتابخانه‌های مورد پژوهش موافق همکاری خود در طرح سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی هستند. و (۱۰/۸ درصد) کتابخانه‌ها مخالف این همکاری بودند و (۲/۷ درصد) پاسخی به این سوال نداده است.

نمودار ۳. توزیع فراوانی نرم‌افزار کتابخانه‌ای مورد استفاده قبلی و فعلی

در بررسی وضعیت نرم‌افزار کتابخانه‌ای مورد استفاده قبل از شروع کار با نرم‌افزار تحت وب سیمرغ (۴۳/۲ درصد) کتابخانه‌ها قبلاً از نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آدرخش استفاده می‌کردند. (۲۳/۴ درصد) کتابخانه‌ها قبل از این هیچ نوع نرم‌افزار کتابخانه‌ای نداشته‌اند و (۱۸/۹ درصد) کتابخانه‌ها با درصد فراوانی یکسان به نرم‌افزار سیمرغ و سایر موارد اشاره کرده‌اند. در حال حاضر (۵۹/۵ درصد) کتابخانه‌ها صرفاً از نرم‌افزار تحت وب سیمرغ استفاده می‌کنند و (۲۷ درصد) کتابخانه‌ها از نرم‌افزار تک‌کاربره سیمرغ و (۲۱/۶ درصد) کتابخانه‌ها نرم‌افزار پارس آدرخش را همزمان استفاده می‌کنند و (۲/۷ درصد) به سایر موارد اشاره نموده‌اند.

جدول ۷. توزیع فراوانی دلیل استفاده از نرم‌افزار کتابخانه‌ای غیر از تحت وب سیمرغ

خیر		بله		دلایل
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۷۸/۴	۲۹	۲۱/۶	۸	امانت
۸۶/۵	۳۲	۱۳/۵	۵	پشتیبانی
۸۶/۵	۳۲	۱۳/۵	۵	سهولت استفاده
۹۷/۳	۳۶	۲/۷	۱	عدم اطمینان به سیمرغ

جدول ۸. توزیع فراوانی مشکلات مربوط به دسترسی تمام وقت به فهرستگان جهاد کشاورزی

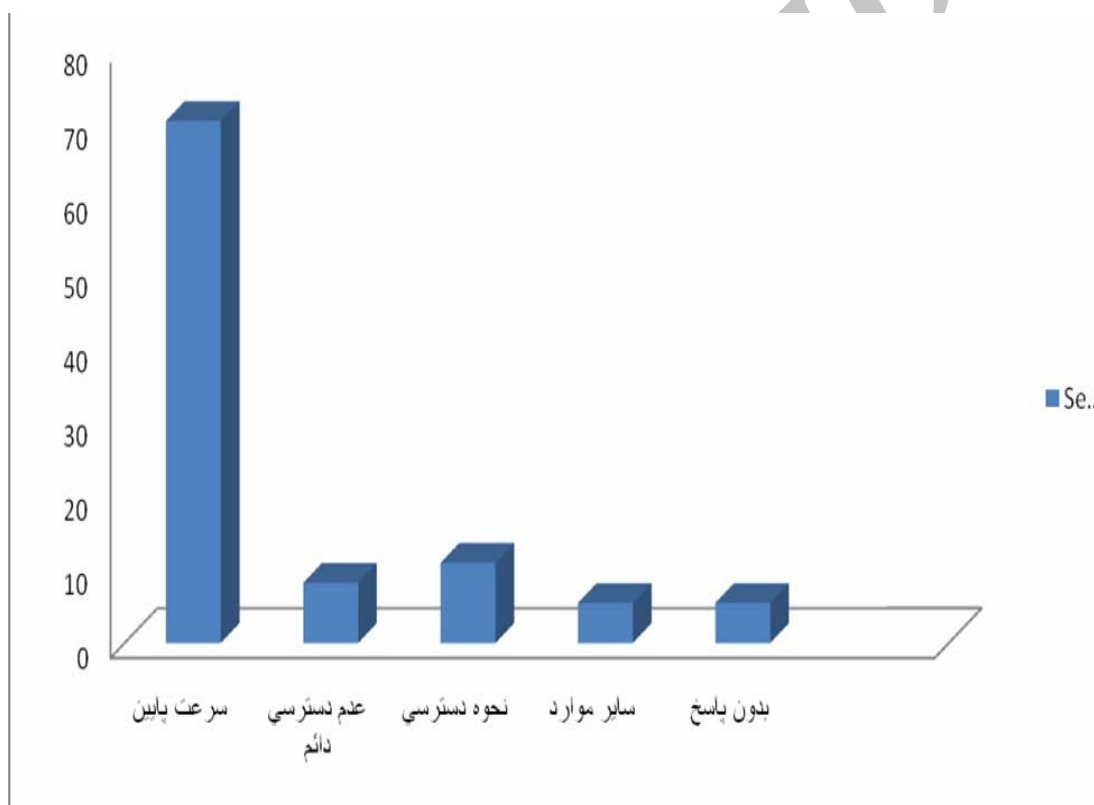
درصد	فراوانی	مشکلات
۸/۱	۳	محدودیت دسترسی از سوی مرکز اطلاعات
۵۶/۸	۲۱	محدودیت دسترسی به شبکه اینترنت
۸/۱	۳	سایر موارد
۲۴/۳	۹	بدون پاسخ

همانطور که در (جدول ۸) مشاهده می‌شود (۵۶/۸ درصد) با بیشترین فراوانی محدودیت دسترسی به شبکه اینترنت؛ و محدودیت دسترسی از سوی مرکز اطلاعات و سایر موارد را با فراوانی یکسان (۸/۱ درصد) از مشکلات دسترسی تمام وقت به فهرستگان جهاد کشاورزی ارزیابی نموده‌اند. (۲۴/۳ درصد) به این سوال پاسخ نداده‌اند. در پاسخ به سوال ۲ پژوهش چنانچه در (جدول ۹) مشاهده می‌شود (۴۵/۹ درصد) کتابخانه‌ها با بیشترین فراوانی مشکل

دسترسی به اینترنت؛ (۲۹/۷ درصد) کتابخانه ها با فراوانی یکسان به عدم آموزش کافی و نیز عدم دسترسی به تمامی قسمت های نرم افزار تحت وب سیمرغ از مشکلات خود در استفاده از نرم افزار تحت وب سیمرغ بیان می کنند. (۲۱/۶ درصد) کتابخانه ها نیز اظهار داشته اند که مشکلی در این خصوص ندارند.

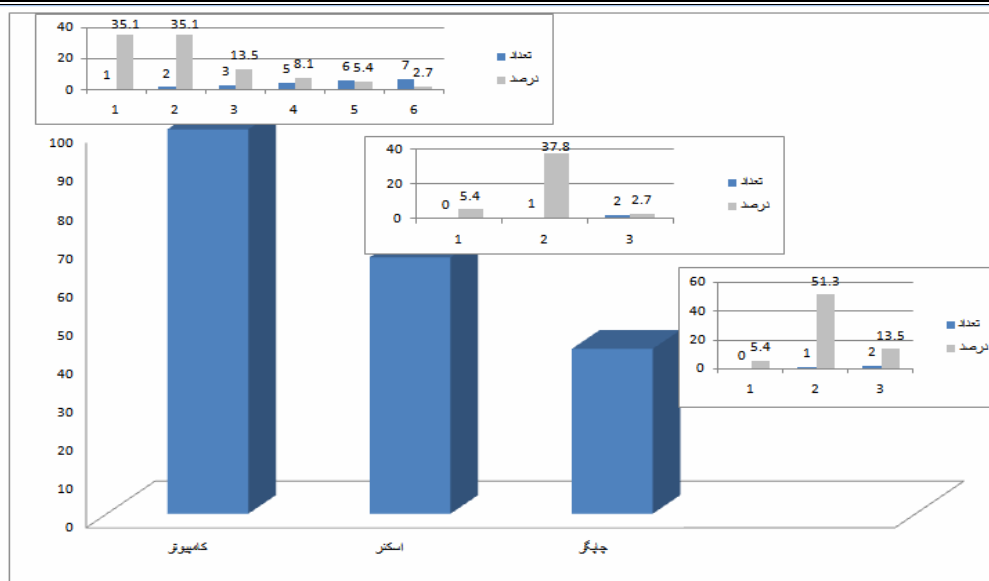
جدول ۹. توزیع فراوانی مشکلات کتابخانه ها در استفاده از نرم افزار تحت وب سیمرغ

خیر		بله		مشکلات
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳	۲۶	۲۳/۳	۱۲	عدم آموزش کافی
۵۴/۱	۲۰	۴۵/۹	۱۷	مشکل دسترسی به اینترنت
۷۰/۳	۲۶	۲۷	۱۰	دسترسی ناپذیری
۷۸/۴	۲۹	۲۱/۶	۸	عدم مشکل

نمودار ۴. توزیع فراوانی مشکلات دستیابی به اینترنت جهت استفاده از نرم افزار تحت وب سیمرغ

مطابق (جدول ۹) مشکلات دستیابی به اینترنت در (۷۰/۳ درصد) با بیشترین فراوانی ذکر شده در (نمودار ۴) مربوط به سرعت پایین خطوط اینترنت؛ (۱۰/۸ درصد) نحوه دسترسی به شبکه اینترنت در محل کار؛ (۸/۱ درصد) عدم دسترسی دائم به اینترنت و (۵/۴ درصد) سایر موارد ارزیابی کرده اند. (۵/۴ درصد) به این سوال پاسخ نداده اند.

نمودار ۵. توزیع فراوانی تعداد تجهیزات سخت افزاری در کتابخانه‌ها به تفکیک

در بررسی امکانات فنی از نظر تعداد سخت افزار موجود در کتابخانه بیشترین فراوانی به طور یکسان (۳۵/۱ درصد) ۱ و یا ۲ دستگاه کامپیوتر و کمترین فراوانی (۲/۷ درصد) ۷ دستگاه کامپیوتر وجود داشت. اسکنر با بیشترین فراوانی (۳۷/۸ درصد) ۱ دستگاه و با کمترین فراوانی (۲/۷ درصد) ۲ دستگاه موجود بود. (۳/۵۱ درصد) کتابخانه‌ها با بیشترین فراوانی ۱ دستگاه چاپگر و (۵/۴ درصد) با کمترین فراوانی چاپگر ندارند. تمامی ۳۷ کتابخانه‌های مورد پژوهش دارای کامپیوتر می‌باشند. اما همه آنها اسکنر و چاپگر ندارند. ۲۴ کتابخانه دارای چاپگر و ۱۵ کتابخانه اسکنر دارند. لذا مشاهده می‌شود که تعداد موجودی این تجهیزات در حد رضایتبخشی نیست.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی علت عدم تاثیر سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی در جلوگیری از خرید تکراری

خیر		بله		گزینه‌های
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۸۱/۱	۳۰	۱۸/۹	۷	بی توجهی به وجود منابع اطلاعاتی در سایر کتابخانه‌ها
۶۲/۲	۲۳	۳۷/۸	۱۴	علاقه مندی به مالکیت شخصی
۴۱/۷	۱۵	۵۸/۳	۲۱	عدم انجام امانت بین کتابخانه‌ای

در پاسخ به سوال ۳ پژوهش علت موثر ندانستن سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی در جلوگیری از خرید تکراری مطابق (جدول ۱۰) را با بیشترین مورد (۵۸/۳ درصد) به علت عدم انجام امانت بین کتابخانه‌ای دانسته سپس علاقه مندی به مالکیت شخصی (۳۷/۸ درصد) و در کمترین مقدار (۱۸/۹ درصد) بی توجهی به وجود منابع اطلاعاتی در سایر کتابخانه‌ها ارزیابی می‌کنند.

جدول شماره ۱۱. توزیع فراوانی میزان تخصیص بودجه جهت فهرستگان الکترونیکی جهاد کشاورزی

بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گزینه‌ها
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۵/۷	۲	۱۱/۴	۴	۴۳/۳	۱۲	۳۷/۱	۱۳	۸/۶	۳	تهیه تجهیزات فنی
۲/۹	۱	۲/۹	۱	۱۱/۸	۴	۴۷/۱	۱۶	۳۵/۳	۱۲	تامین دستمزد کارکنان و ورود اطلاعات به فهرستگان
۲/۹	۱	۸/۶	۳	۴۳/۳	۱۲	۴۲/۹	۱۵	۱۱/۴	۴	تامین هزینه نگهداری و تجهیز سیستم

چنانچه در (جدول ۱۱) نشان داده شده است بیشترین فراوانی میزان تخصیص بودجه برای تهیه تجهیزات فنی کتابخانه ها در ۱۳ مورد (۳۷/۱ درصد)؛ و برای تامین دستمزد کارکنان در ۱۶ مورد (۴۷/۱ درصد) و برای تامین هزینه نگهداری و تجهیز سیستم در ۱۵ کتابخانه (۴۲/۶۹ درصد) کم ارزیابی شد.

در پاسخ به سوال ۴ پژوهش جهت شناسایی موانعی که کتابداران در راستای سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی با آنها مواجه می شوند فهرستی تهیه شد و از پاسخ دهندگان خواسته شد نسبت به اولویت بندی آن اقدام نمایند.

جدول ۱۲. اولویت موانع موجود جهت سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی

رتبه	فراوانی	موانع
۴/۲۶	۲۷	نیروی انسانی
۴/۳۶	۲۵	زیرساخت های مخابراتی
۴/۵۴	۲۶	امکانات مالی
۴/۷۳	۲۶	آشنایی کتابداران به فهرستگان
۴/۷۸	۲۳	امنیت اطلاعات در فهرستگان
۵/۰۴	۲۵	ابزار و منابع سازماندهی
۵/۲۱	۲۴	اعتقاد کتابداران نسبت به اهمیت
۵/۵۰	۲۶	وسایل و تجهیزات فنی
۵/۷۱	۲۴	آگاهی مدیران رده بالا به اهمیت فهرستگان

همانطور که در (جدول ۱۲) مشاهده می شود از میان موانع تعیین شده بیشترین مانع در (۴/۲۶ درصد) نیروی انسانی و کمترین مانع در (۵/۷۱ درصد) مربوط به آگاهی مدیران رده بالا به اهمیت ارزیابی شده است.

بحث و نتیجه گیری

۱. پیوند فرامتنی به فهرست مندرجات اثر و رکوردهای مشابه امکان پذیر نیست. دگراستند (۲۰۰۲) نیز دسترسی به فایل های تمام متن در فهرستگان ملی سوئد به منظور ارائه راه حل های فنی و تسهیلات جدید در کتابخانه مطرح کرده است. کوشا در پژوهش خود قابلیت های فرامتنی، گرافیکی، چند رسانه ای و غیره در فهرست های پیوسته ۲۰ کتابخانه ملی در شبکه جهانی وب را نمایان می سازد.

۲. در بررسی موانع موجود، وضعیت نیروی انسانی با (رتبه ۴/۲۶) عمده ترین مانع شناخته شد. مانع موجود در خصوص کمبود نیرو است که در اکثر کتابخانه ها فقط یک نفر در ورود اطلاعات مشارکت فعال دارد. و بعضا نیروهای غیرکتابدار این کار را انجام می دهند. موشواشیو (۱۹۸۸) در مقاله خود ضعف و نارسایی های دهه ۱۹۶۰-۱۹۷۰ را به خاطر نبود کتابدار متخصص می داند. هدایی (۱۳۷۶) در بررسی خود به این نتیجه رسیده است که کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی هم از لحاظ نیروی انسانی ضعیفند. پژوهش صولتی ماسوله (۱۳۸۵) نیز موید این موضوع در خصوص کتابخانه های مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران است.

۳. خوشبختانه آگاهی مدیران در زمینه ضرورت فهرستگان با (رتبه ۵/۷۱) کمترین مانع در سازماندهی تعاونی اطلاعات شناخته شد. همانطور که حاجی عزیزی نگرش حد زیاد مدیران و کتابداران در رابطه با فهرستگان را در سطح مطلوبی تشخیص می دهد.

۴. میزان بودجه برای تهیه تجهیزات فنی، و نگهداری سیستم در حد کم تشخیص داده شده است. تجهیزات سخت افزاری کتابخانه های مورد نظر نیز در حد رضایت بخشی نیست و به ۱ یا ۲ دستگاه محدود می شود. همانطور که شاهشون در پایان نامه خود بر وجود این مشکل در سازمان پژوهش های علمی و صنعتی اذعان دارد.

۵. مراحل سازماندهی در این کتابخانه ها به ۲ مرحله فهرستنویسی و نمایه سازی تقسیم بندی می شود. نمایه سازی به روش پیمایشی و پیش همارا با استفاده از زبان ترکیبی صورت می گیرد. در پژوهش متقی (۱۳۸۲) از نمایه سازی ماشینی و دستی و هر دو زبان کنترل شده و کنترل نشده استفاده می شود. پژوهش شریف آبادی (۱۳۶۹) سازماندهی در سه مرحله موضوعی، چکیده نویسی و نمایه سازی انجام می شود و بر نمایه سازی همارا در کتابخانه های مراکز آرشیوی شهر تهران تکیه دارد.

۶. در جریان فهرستنویسی منابع همه کتابخانه‌ها از امکانات موجود در نرم‌افزار وب سیمرغ شامل فایل‌های اصلاح و تدوین به منظور ورود اطلاعات به طور (۱۰۰ درصد) استفاده می‌کنند. در صورتی که منبع اطلاعاتی مورد نظر به این روش یافت نشود سایر اقدامات مقتضی شامل فهرستنویسی بنیادی، استفاده از فهرست‌های پیوسته، ایزوی کتابخانه‌های ملی ایران و کنگره آمریکا انجام می‌شود.

پیشنهادها

۱. مشارکت کتابداران و حمایت مدیران و برنامه ریزان جهت حمایت دوره‌های آموزشی و توسعه و استمرار این طرح در رؤس برنامه‌ها.
۲. اقدام روسای مراکز و موسسات تحقیقاتی در زمینه رفع کاستی‌های موجود در زمینه کمبود بودجه و تکمیل و تجهیز امکانات فنی و نیروی انسانی متخصص.
۳. توجه به مزیت تسریع و تسهیل در فهرستنویسی با ایجاد فهرستگان الکترونیکی.
۴. تحلیل هزینه - فایده ایجاد فهرستگان توسط مراکز و موسسات تحقیقاتی پیشنهاد می‌شود.

منابع

- اسکروچی، رقیه، سیدجواد قاضی میرسعید، رامین صولتی ماسوله. (۱۳۸۷) *بررسی استفاده از فناوری اطلاعات در سازماندهی مواد کتابخانه مرکزی دانشگاه و دانشکده‌های علوم پزشکی ایران*. فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت سلامت. ۳۲ (۱۱)
- پاول، رونالد آر. (۱۳۷۹) *روش‌های اساسی پژوهش برای کتابداران*؛ ترجمه نجلا حریری. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات
- حاجی عزیزی، نادیا (۱۳۸۷) *امکان سنجی ایجاد فهرستگان الکترونیکی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران*. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران
- دگراستند، استینا (۱۳۸۴) *فهرستنویسی و سازماندهی روند کار در کتابخانه‌ها روشهای نو*. ترجمه زهره علوی، در گزیده مقالات ایفلا ۲۰۰۲ (۱۸-۲۴ اوت ۲۰۰۲). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
- شاهسون، محمود. (۱۳۶۹) *بررسی عملکرد طرح فهرستگان ایران در سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران*. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی
- شهمیرزادی، طیبه، سیروس داودزاده. (۱۳۸۶) *یکپارچه‌سازی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای برای ایجاد فهرستگان نشریات غیرفارسی؛ مطالعه موردی: فهرستگان نشریات کشاورزی*. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات. ۲۲ (۴)
- صولتی ماسوله، رامین. (۱۳۸۵) *وضعیت استفاده از فناوری اطلاعات در سازماندهی مواد کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران*. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
- فتاحی، رحمت‌الله، شعله ارسطوپور. (۱۳۸۶) *تحلیل کارکردهای عناصر اطلاعاتی در پیشینه کتاب‌شناختی: رویکردی نو به سازماندهی چند منظوره اطلاعات در فهرست‌های رایانه‌ای*. کتابداری و اطلاع‌رسانی. ۱۰ (۲): ۵۳-۵۶، ۶۳-۶۴، ۸۲
- متقی، مظهر (۱۳۸۲) *بررسی وضعیت سازماندهی اطلاعات در مراکز تحقیقاتی فنی مهندسی تهران بزرگ*. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران
- مرادی، فرشاد. (۱۳۸۶) *بررسی وضعیت استفاده از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی*. پایان نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: دانشگاه علوم و تحقیقات
- هدایی، محمد. (۱۳۷۶) *طرح سازمان متمرکز تامین مواد کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی*. پایان نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

Beall, Jeffrey. (2006), Some Reservations about FRBR. Library Hi Tech News. 23 (2)

Getenby, Janifer. (2002), Aming at quality & coverage combind. Online information Review. 26 (5): 326-334